

RESSENYES

FICHTE, Johann G. (2017)

Lecciones de filosofía aplicada: Doctrina del Estado

Salamanca: Ediciones Sígueme, 288 p.

ISBN 978-84-301-1962-2

Que Fichte és un pensador complex és quelcom sabut per algú que ha cursat estudis de filosofia, segurament perquè el temps que es pot dedicar a la filosofia transcendental i a l'idealisme alemany en el grau —o en l'antiga llicenciatura— el copa Immanuel Kant, d'una banda, i Friedrich Hegel, de l'altra. Fichte és una vall ombrejada al bell mig de dues grans muntanyes, i com a tal tot universitari finalitza els seus estudis sabent que és l'artífex del Jo absolut contraposat al no-jo, i poder d'algun pensament més. El mèrit del llibre que es ressenya aquí és, precisament, que permet descobrir la complexitat del filòsof, no pas la dificultat, descobrir la fecunditat de la doctrina de la ciència, la seva filosofia, per explicar, entre altres qüestions, la guerra veritable, el regne de la raó o la constitució i la gènesi de l'Estat i la seva evolució futura.

L'estudi preliminar que precedeix *Lecciones de filosofía aplicada*, realitzat per Salvi Turró, és, segurament, la clau que permet entrar a la vall fichteana amb prou llum per descobrir, i per entendre, la complexitat esmentada al paràgraf anterior. Entre altres aspectes, perquè contextualitza el pensament de Fichte i el seu

lloc a la filosofia transcendental i l'idealisme, així com el nexce que el lliga a Immanuel Kant, que no va dur fins al final el que es derivava de la seva filosofia transcendental. Fichte ho fa i descobreix «les estructures constitutives de la unitat darrera de la consciència».

De Fichte sorprèn, ja a les primeres línies, el seu estil directe en afirmar que no parla d'una cosa que és a l'abast de tothom, però tampoc d'una cosa a l'abast, exclusivament, d'un grup reduït d'escol·lits. No és a l'abast de tothom a conseqüència de la disponibilitat d'aquest «tothom» a no veure el que és evident, ja que a la introducció Fichte s'encarrega de recordar-nos que l'únic i autèntic món és l'espiritual, i que «això no prové d'un raonament, sinó d'una consciència immediata». Només s'és conscient de les imatges, ens diu, i és des d'aquestes que es deriven les coses, el món material i, per això, la filosofia «és una consciència immediata». Què ens diu la filosofia? Que alguna cosa és, però no un sistema de coses materials, sinó un sistema d'imatges *en el qual el sistema de coses materials és imaginat*.

En el fet de «veure» aquesta evidència és on se situa la diferència entre l'home

natural i el filòsof, que s'allibera de la confusió i que capta la imatge i el seu ésser. L'home natural i la doctrina del món afirmen que «hi ha un món material», mentre que el filòsof i la doctrina de la ciència diuen que «hi ha una consciència» d'aquest món material. El coneixement, per Fichte, és imatge de l'ésser, de Déu, imatge de la llibertat eternament creadora.

El primer apartat que aborden les seves lliçons es titula «Sobre el concepto de guerra verdadera», on distingeix la comprensió natural de l'Estat i de la guerra, errònia, i la comprensió veritable. L'home natural veu la vida com el bé més preat, els béns i les possessions per mantenir-la, en segon lloc, i, per últim, l'Estat, la finalitat del qual és protegir aquests béns i aquestes possessions. Aquesta comprensió natural divideix la humanitat entre propietaris i no propietaris, la guerra té lloc entre famílies sobiranes per fer-se amb la propietat de l'Estat i la desenvolupen els mercenaris pagats per aquestes famílies. La guerra, diu Fichte, dura el menys possible, ja que, si fos llarga, es posarien en perill els béns i les possessions, la importància dels quals ja ens ha recordat. Així, no hi ha fidelitat al govern ni a la nació: la vida és el primer; els béns, el segon, i l'Estat, la institució que garanteix els béns i, per tant, la vida.

Per contra, la comprensió veritable atén el que es manifesta i que ha de manifestar-se en qualsevol vida: la tasca moral, que és la imatge de Déu i, per tant, eterna, inabastable. La vida és, per tant, un mitjà per assolir la tasca moral, i com que aquesta darrera és eterna, la vida també. La llibertat és l'única condició perquè la vida sigui l'esmentat mitjà.

La vida temporal, afirma, és un combat per la llibertat, que pot ser interna —de cadascú— o externa, on apareixen els guanys de la comunitat, de la convivència amb altres persones mitjançant l'acord i el reconeixement en una relació jurídica.

L'Estat és, doncs, «la llibertat de tots mitjançant la llibertat de tots, una relació

en la qual tots són lliures». El poble és la multitud d'homes units per una història comuna que «es desenvolupa cap a la institució d'un regne, en autonomia i llibertat». La guerra esdevé quan algú vol interrompre aquest desenvolupament. La vida, segons Fichte, només té valor si és lliure, i com que la derrota treu aquesta llibertat, només es pot viure si es derrota qui interromp l'esmentat desenvolupament.

En aquest sentit, diu Fichte, l'home il·lustrat no és partícip d'un Estat com el descrit a la comprensió natural, i només s'endinsaria en una guerra per mantenir el desenvolupament cap al regne de la llibertat. Cal educar i formar, ens diu el filòsof, l'home natural per convertir-lo en home il·lustrat, i el regne del dret és la condició perquè la llei el determini mitjançant la llibertat. Fichte observa que la Revolució Francesa va ser l'inici del camí d'un poble cap al regne de la llibertat, però Napoleó no va comprendre la importància d'educar i formar l'home i la nació.

El segon apartat, «Sobre el establecimiento del reino de la razón», s'inicia amb l'afirmació que només Déu és, i fora d'ell solament la seva manifestació, que és la llibertat en la seva forma absoluta, en la consciència, «en tant que llibertat dels jos». És a dir, l'únic real són els jos i els productes de la seva llibertat. Aquesta llibertat té assignada una llei, la llei moral. Aquesta llei, diu Fichte, i el seu contingut «són, doncs, els únics objectes reals».

En un món de jos només s'obeeix la lliure intel·lecció; ningú pot ser coaccionat per un altre. El regne de la llibertat no és un regne de coacció. No obstant això, Fichte aclareix que la coacció és «la condició de la producció de la intel·lecció i de l'acceptació de la disciplina, el mitjà gràcies al qual la intel·lecció de la comunitat es vincula amb l'individu i pel qual l'individu es transforma d'un ésser natural a un ésser espiritual». L'Estat coactiu és l'escola per al regne de la raó. «Senyor de la coacció», diu Fichte, un educador de la

humanitat instaurat per Déu. Aquest senyor és sobirà suprem, que és «l'enteniment humà suprem del seu temps i del seu poble» i, per tant, no pot designar-se a si mateix, sinó que el designarà l'estament dels professors, dels educadors, i podrà ser un sol individu o més d'un.

El tercer apartat, «Dedución del objeto de la historia humana», mostra el començament de la història com una manifestació de Déu, el seu desplegament etern i el de totes les seves condicions, una de les quals és l'inici del gènere humà. Ja que Déu està més enllà del temps, no pot desaparèixer, i en això rau el sorgiment d'una espècie moral per natura, no per llibertat.

Aquí Fichte segueix un recorregut per l'existència natural dels dos sexes, el masculí i el femení, per afirmar que el món de la llibertat es produeix a si mateix, que l'ésser humà és el seu autor i creador, espiritualment, amb la instrucció i la formació, i físicament. Aquesta segona producció és fruit de la primera. Així, l'home i la dona lliurement engendren; la natura aporta el material dels dos sexes, però la força que els unifica és la llibertat. També realitza una defensa de la castedat, excepte per engendrar, la qual cosa implica deslliurar-se d'altres finalitats de la pràctica sexual, com ara el plaer.

La història s'inicia, segons el filòsof, amb la unió de la fe i de l'enteniment, i perquè s'avanci, l'enteniment ha de guanyar terreny a la fe fins que l'aniquila per complet i l'obliga a retirar-se a la interioritat, únicament i exclusiva. Per tant, el món antic mostra l'Estat com el poder de la fe; el començament del món nou és la decadència d'aquest tipus d'Estat pel principi de l'enteniment.

Durant el món antic s'originen els Estats com a conseqüència de la invasió de pobles «més o menys salvatges» a pobles autòctons de regnes cultivats. El invasors es converteixen en governants, i els autòctons, en governats. Quan aquests darrers busquen les raons del seu sotme-

timent, la resposta és «Per dret diví. És la voluntat de Déu». Fe natural en referència al governant i fe en l'autoritat en referència al governat. Els Estats del món antic són teocràcies. La diferència entre governants i governats és determinada pel dret diví absolut. Tenen drets i obligacions diferents i els esclaus no gaudeixen de cap dret, però l'ús privat de l'enteniment comença a qüestionar l'*statu quo*. Aquest tipus d'Estat és com una mena de territori cercat dins del qual s'està segur.

El món nou arriba amb el cristianisme, ja que predica l'Evangelí de la llibertat i de la igualtat. El cristianisme és una ensenyança, s'imposa la tasca de formar l'enteniment dels homes i, per tant, és el principi d'un Estat real en el món, de la humanitat com a societat, on els homes no tinguin uns altres homes com a senyors. Déu és el legislador moral de la llibertat.

La unitat conceptual essencial del cristianisme és el regne del cel, on el cel és «allò suprasensible, que mai es manifesta, el present intel·ligible, la llibertat». El contrari del cel és el que es manifesta, el terrenal, el món existent. Déu va convertir Jesús en el seu instrument per invitar, mitjançant el seu exemple, totes les persones perquè elles mateixes, amb llibertat i lliurement, esdevinguessin també instruments de Déu: cada home, pel fet de ser home, és capaç d'assolir el regne del cel.

Fichte aborda el darrer tram de les seves lliçons interpretant la Santíssima Trinitat, on el Pare és l'absolut en la manifestació; el Fill, l'elevació fàctica d'aquest absolut a imatge del món suprasensible, i l'Esperit, el reconeixement i el descobriment d'aquest món per la llum natural de l'enteniment. Abans de Crist, ens diu, l'Esperit s'havia objectivat en Sòcrates. El regne del dret exigint per la raó i el regne del cel a la terra promesa pel cristianisme són la mateixa cosa.

Per últim, la tasca immediata és l'art de la formació humana, la finalitat de la qual i el punt de partida —conèixer-se

com a esperit—, com també el mitjà de la qual —conèixer-se a si mateix— són donats per la doctrina de la ciència.

Conclouré aquesta ressenya, en certa manera, igual com l'he començada. Val la pena endinsar-se en la lectura d'aquest llibre i, per descomptat, en l'excel·lent i complet estudi preliminar del professor

Salvi Turró amb el qual s'inicia. Hi ha pensadors molt més senzills de llegir, però una vegada familiaritzat amb el desplegament conceptual de Fichte, que ens aclareix Turró, es pot recórrer la complexitat del filòsof i, per què no?, plantejar-se continuar (reobrir) en solitari algun dels múltiples camins que ell obre i tanca.

Jordi González Parra

Universitat Autònoma de Barcelona

<https://doi.org/10.5565/rev/enrahonar.1259>

PELLUCHON, Corine (2018)

Manifest animalista: La causa animal com a camí per a un nou humanisme

Barcelona: Rosa dels Vents, 141 p.

ISBN 978-84-16930-41-8

Aquest llibre de Corine Pelluchon, profesora de filosofia de la Universitat del Franc Comtat, comença amb una citació d'Abraham Lincoln sobre l'abolició de l'esclavitud. El president nord-americà demanava als seus conciudadans que estiguessin a l'altura de les circumstàncies, això és, que actuessin de manera original. Aquesta citació ja dona pistes sobre la manera com Pelluchon abordarà l'ètica animal: com una qüestió política. Abans de començar, però, cal destacar que l'obra consta de tres parts: la primera, «La causa animal avui», aborda un marc teòric i la necessitat d'incloure la qüestió animal dins el discurs polític; mentre que la segona, «La politització de la qüestió animal», emmarca la qüestió directament dins d'un discurs polític, i la tercera, «Propostes concretes», consisteix a passar a l'acció.

Primera part: la causa animal avui

1. *El que hi ha en joc en el maltractament dels animals*

El maltractament dels animals no només els encadena a ells, sinó també a nosal-

tres, els humans, en una praxi que ens ha fet oblidar què és la pietat. Conills, pollastres, ànecs, truges, guineus, visons, ratolins, mones, gossos, gats, cetacis, elefants, feres, bestioles de companyia, orangutans, peixos i toros són algunes de les nostres víctimes més directes, ja sigui pel mer *divertimento* que ens ofereix l'espectacle vexador, perquè els abandonem, perquè els explotem de manera intensiva o bé, com a danys col·laterals, perquè en destruïm l'hàbitat. Quan fem això «ofeguem la veu de la pietat, i així ens amputem una part de nosaltres mateixos» (Pelluchon, 2018: 15).

Pelluchon creu que la pietat és necessària, perquè engloba un concepte diferent de la moral i la justícia. La moral és ser responsable i la justícia es basa en uns principis. A totes dues nocions els cal rebre el suport de la força de la pietat, perquè sense ella la situació roman immòbil: els animals pateixen per culpa de la nostra indiferència. És precisament pel fet —tal com deia Jeremy Bentham— que els animals són sentents (experimenten plaer i alegria) que tenen agentivitat